Research Review
The Refereed Peer Reviewed International Journal
ISSN: 2321-4708
Vol. 11, Issue: 138, July, 2024
Paper ID: RRJ567142
https://www.researchreviewonline.com
Publishing URL: https://www.researchreviewonline.com/issues/volume-11-issue-138-july-2024/RRJ567142

"ગુજરાતમાં વિકાસ પામેલા પ્રવાસન સ્થળો"

:સંશોધન કર્તા:
ઠક્કર ક્રિષ્ના અશોકકુમાર
રિસર્ચ સ્કોલર, ઇતિહાસ વિભાગ
શ્રી ગોવિંદ ગુરુ યુનિવર્સિટી, ગોધરા

પ્રસ્તાવના:

સમગ્ર વિશ્વ એક પુસ્તક છે અને જેઓ પ્રવાસ નથી કરતાં તેઓ કેવળ એક પાનું જ વાંચે છે." સેન્ટ ઑગસ્ટાઇનનું આ કથન સાચે જ પ્રવાસના જુસ્સાને, પ્રવાસના આહ્લાદક અનુભવનું બયાન કરે છે. પ્રવાસ અને પર્યટનનો ઈતિહાસ આપણને એ સમજવામાં મદદ કરે છે કે ભૂતકાળમાં થયેલા વિકાસનો વર્તમાન સમયના પ્રવાસન પર કેવી રીતે પ્રભાવ પડ્યો છે. વધુમાં, વર્તમાન સમયમાં પર્યટન કેવી રીતે વિકસી રહ્યું છે તેનું જ્ઞાન અમને ભવિષ્ય માટે વધુ સારી રીતે આયોજન કરવામાં મદદ કરશે. બીજા વિશ્વયુદ્ધ પછી મોટાભાગના યુરોપિયન દેશોમાં પ્રવાસન આંકડાઓનો સંગ્રહ શરૂ થયો હતો અને આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રવાસના આંકડાઓનો પ્રથમ વ્યવસ્થિત સંગ્રહ 1949માં બ્રિટિશ ટ્રાવેલ એસોસિએશન દ્વારા પ્રકાશિત કરવામાં આવ્યો હતો (લિકોરિશ, 1997)[1]. વિશ્વભરની ઘણી અર્થવ્યવસ્થાઓની સફળતા માટે પ્રવાસન મહત્વપૂર્ણ છે. યજમાન સ્થળો પર પર્યટનના ઘણા ફાયદા છે. પ્રવાસન અર્થતંત્રની આવકમાં વધારો કરે છે, હજારો નોકરીઓનું સર્જન કરે છે, દેશની માળખાકીય સુવિધાઓનો વિકાસ કરે છે અને વિદેશીઓ અને નાગરિકો વચ્ચે સાંસ્કૃતિક વિનિમયની ભાવનાનો વિકાસ કરે છે.

ઘણાં વિવિધ ક્ષેત્રોમાં પ્રવાસન દ્વારા સર્જાયેલી નોકરીઓની સંખ્યા નોંધપાત્ર છે. આ નોકરીઓ માત્ર પ્રવાસન ક્ષેત્રનો જ એક ભાગ નથી પરંતુ તેમાં કૃષિ ક્ષેત્ર, સંચાર ક્ષેત્ર, આરોગ્ય ક્ષેત્ર અને શૈક્ષણિક ક્ષેત્રનો પણ સમાવેશ થઈ શકે છે. ઘણા પ્રવાસીઓ હોસ્ટિંગ ડેસ્ટિનેશનની સંસ્કૃતિ, વિવિધ પરંપરાઓ અને ગેસ્ટ્રોનોમીનો અનુભવ કરવા માટે પ્રવાસ કરે છે. આ સ્થાનિક રેસ્ટોરાં, શોપિંગ સેન્ટર્સ અને સ્ટોર્સ માટે ખૂબ જ નફાકારક છે. મેલબોર્ન, ઓસ્ટ્રેલિયાની વસ્તી પર્યટનથી ખૂબ પ્રભાવિત છે. તેની વસ્તી લગભગ 4 મિલિયન લોકોની છે અને લગભગ 22,000 નાગરિકો માત્ર પ્રવાસન ક્ષેત્ર દ્વારા રોજગારી મેળવે છે.

---

[1] Volo, S. (2020), "Tourism statistics, indicators and big data: a perspective article", Tourism Review, Vol. 75 No. 1, pp. 304-309. https://doi.org/10.1108/TR-06-2019-0262

Research Review
The Refereed Peer Reviewed International Journal
ISSN: 2321-4708
Vol. 11, Issue: 138, July, 2024
Paper ID: RRJ567142
https://www.researchreviewonline.com
Publishing URL: https://www.researchreviewonline.com/issues/volume-11-issue-138-july-2024/RRJ567142

જે સરકારો તેમની આવકના મોટા ભાગ માટે પ્રવાસન પર આધાર રાખે છે તે દેશના ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચરમાં ઘણું રોકાણ કરે છે. તેઓ ઈચ્છે છે કે વધુને વધુ પ્રવાસીઓ તેમના દેશની મુલાકાત લે જેનો અર્થ છે કે સલામત અને અદ્યતન સુવિધાઓ જરૂરી છે. આ નવા રસ્તાઓ અને ધોરીમાર્ગો, વિકસિત ઉદ્યાનો, સુધારેલ જાહેર જગ્યાઓ, નવા એરપોર્ટ અને સંભવતઃ વધુ સારી શાળાઓ અને હોસ્પિટલો તરફ દોરી જાય છે. સલામત અને નવીન ઈન્ફ્રાસ્ટ્રક્ચર માલ અને સેવાઓના સરળ પ્રવાહ માટે પરવાનગી આપે છે. તદુપરાંત, સ્થાનિક લોકો આર્થિક અને શૈક્ષણિક વિકાસની તક અનુભવે છે.

પ્રવાસન પ્રવાસીઓ અને સ્થાનિક નાગરિકો વચ્ચે સાંસ્કૃતિક વિનિમય બનાવે છે. પ્રદર્શનો, પરિષદો અને કાર્યક્રમો સામાન્ય રીતે વિદેશીઓને આકર્ષે છે. ઓર્ગેનાઈઝીંગ ઓથોરિટી સામાન્ય રીતે નોંધણી ફી, ભેટ વેચાણ, પ્રદર્શન જગ્યાઓ અને મીડિયા કોપીરાઈટના વેચાણમાંથી નફો મેળવે છે. વધુમાં, વિદેશી પ્રવાસીઓ યજમાન દેશમાં વિવિધતા અને સાંસ્કૃતિક સંવર્ધન લાવે છે.

પર્યટન એ વિદેશીઓ માટે નવી સંસ્કૃતિ વિશે શીખવાની શ્રેષ્ઠ તક છે, પરંતુ તે સ્થાનિક નાગરિકો માટે ઘણી તકો પણ ઊભી કરે છે. તે યુવા સાહસિકોને નવા ઉત્પાદનો અને સેવાઓ સ્થાપિત કરવાની મંજૂરી આપે છે જે એકલા રહેવાસીઓની સ્થાનિક વસ્તી પર ટકાઉ રહેશે નહીં. તદુપરાંત, રહેવાસીઓ તેમના પોતાના દેશમાં થતા પર્યટન સાથે આવતા લાભોનો અનુભવ કરે છે.

ભારત એક એવો વાયબ્રન્ટ દેશ છે જે વિશ્વ બહારના પ્રવાસીઓને આકર્ષે છે. આપણા દેશનું સૌંદર્ય, ઐતિહાસિક સ્મારકો, વારસાગત ઇમારતો તેમજ સંસ્કૃતિ, પ્રવાસી સ્થળો, લોકો વગેરેના સંદર્ભમાં આપણા દેશોમાં રહેલું વૈવિધ્ય પ્રવાસનની વિપુલ શક્યતા ઊભી કરે છે. તાજેતરમાં એમાં શૈક્ષણિક અને મેડિકલ પ્રવાસન, સાહસ, ગ્રામીણ તથા ઇકો ટૂરિઝમ જેવાં ક્ષેત્રોએ પ્રવાસન ઉદ્યોગ માટે નવી દિશા ખોલી આપી છે. કેવળ

આંતરરાષ્ટ્રીય નહીં, પરંતુ દેશના આંતરિક પ્રવાસને પણ વિકાસની હરણફાળ ભરી છે. તાજેતરની ઉપલબ્ધ વિગતો મુજબ છેલ્લા દાયકામાં ભારતીય પ્રવાસન ઉદ્યોગનો ફાળો જીડીપીમાં ૬.૬ ટકા રહ્યો છે.

વિશ્વભરમાં પ્રવાસન ક્ષેત્ર રોજગારી સર્જન, વિદેશી હૂંડિયામણની આવક અને આર્થિક વિકાસની દૃષ્ટિએ મહત્ત્વનું યોગદાન આપે છે. એક અનોખી સંસ્કૃતિ, કુદરતી સૌંદર્ય વારસો, જીવંત બજાર, પ્રણાલિગત મહેમાનગતિ વગેરેને કારણે ભારત પ્રવાસનની દૃષ્ટિએ સમૃદ્ધ છે. કેવળ જરૂર છે તેને આકર્ષક રીતે વિશ્વ સમક્ષ મૂકવાની. કોઈપણ દેશનું પ્રવાસન ક્ષેત્ર માળખાગત સુવિધા, રહેવાની સગવડ, વાહનવ્યવહાર અને આગતા-સ્વાગતા જેવી સુવિધાઓમાં સ્પર્ધાત્મકતાને આધારે સમૃદ્ધ બને અને આ એવાં ક્ષેત્રો છે જ્યાં કેન્દ્રથી માંડીને રાજ્ય સરકારો અને ઉદ્યોગ-સાહિંસકો તથા સમગ્ર રીતે જોતાં સમાજ - જેવા હિસ્સેદારોની ભૂમિકા મહત્ત્વની બને છે.

Research Review
The Refereed Peer Reviewed International Journal
ISSN: 2321-4708

Vol. 11, Issue: 138, July, 2024
Paper ID: RRJ567142
https://www.researchreviewonline.com

Publishing URL: https://www.researchreviewonline.com/issues/volume-11-issue-138-july-2024/RRJ567142

સરકારની નીતિઓ પ્રવાસન ઉદ્યોગને પ્રોત્સાહન આપવા તથા વિકાસને સુવિધા આપવા એક ફ્રેમવર્ક પૂરું પાડે છે. પ્રવાસીઓને આકર્ષવા માટે વ્યૂહરચના અને માર્ગદર્શિકા અમલી બનાવવામાં સહાયક બને, રોજગારી માટે તકો અને સંસાધનો પૂરાં પાડવાની પહોંચ એ દ્વારા પ્રાપ્ત થાય. હાલની સરકારનું ધ્યેય ૨૦૧૬-૧૭ના અંત સુધીમાં આંતરરાષ્ટ્રીય પ્રવાસીઓના આગમન (આઈ.ટી.એ.) એક ટકાની સિદ્ધિ હાંસલ કરવાનું છે. તાજેતરમાં આ દિશામાં લેવાયેલ પગલું વિઝા-ઓન-અરાઈવલ છે. વિશ્વના ૪૪ દેશોમાં આ સુવિધા શરૂ કરાઈ છે. વધુ ૧૦૬ દેશોમાં તે સુવિધા વિસ્તારવામાં આવશે. આ દિશામાં લેવાયેલ અન્ય પગલાંઓમાં ટુર ઑપરેટરો તેમજ વર્ગીકૃત હૉટેલ્સની યાદી માટે મોબાઈલ એપ્લીકેશન, પ્રવાસનનું ઈ-મેનેજમેન્ટ તથા હૉસ્પિટાલિટી ઇન્સ્ટિટ્યૂટ વગેરનો સમાવેશ થાય છે. થીમ આધારિત પ્રવાસ સરકીટના વિકાસ માટે 'સ્વદેશ દર્શન', પ્રવાસી સ્થળોના પુનઃનિર્માણ, બધાં ધર્મનાં પ્રવાસી સ્થળોની સુધારણા – જેવી યોજના દ્વારા ૨૦૧૬-૧૭ના અંત સુધીમાં ભારતની મુલાકાતે આવતા પ્રવાસીઓની સંખ્યા ૧૪૫ કરોડ કરવાની ધારણા હતી. આ ઉપરાંત રોજગારી વધારવા માટે "હુન્નર સે રોજગાર તક" અને "હુન્નર ઝાયકા'' જેવા કાર્યક્રમો અમલી બનાવાયા છે.

આમ, પ્રવાસનએ સ્થાનિક રોજગારી, આત્મનિર્ભરતા, જુદા-જુદા પ્રદેશોના વિકાસ જેવી બાબતો માટે મહત્વનું ક્ષેત્ર બની રહ્યું છે. ભારતની આઝાદીના સમયનો અમૃતકાળ હાલ ચાલી રહ્યો છે ત્યારે એકવીસમી સદીનું ભારત સમગ્ર વિશ્વ માટે નેતૃત્વ કરનાર બની રહ્યું છે. ભારતના અમૃતકાળની આ સિધ્ધિઓ સબંધિત ઐતિહાસિક અભિગમથી સંશોધન કરવાનો પ્રયાસ આપણે ત્યાં કરવામાં આવ્યો નથી જેથી પ્રસ્તુત સંશોધન આ વિષય ક્ષેત્ર પર આધારિત છે. જેમાં ૨૧ મી સદીના ગુજરાતમાં પ્રવાસન ક્ષેત્ર દ્વારા આત્મનિર્ભરતા અને સ્થાનિક રોજગારીના ક્ષેત્રમાં થયેલ ફેરફારને ધ્યાનમાં લેવામાં આવશે.

સંદર્ભ:

1. **Balaguer, J., & Cantavella-Jorda, M. (2002).** Tourism as a long-run economic growth factor: The Spanish case. Applied Economics, 34, 877-884.
2. **Brida, J.G., Risso, W.A., Lanzilotta, B., & Lionetti, S. (2010).** The Tourism-led-Growth Hypothesis for Uruguay. Tourism Economics, 16(3), 765â€“771. Retrieved from http://papers.ssrn.com/ sol3/papers.cfm?abstract_id=1333102
3. **Brida, J. G., London, S., & Rojas, M. (2013).** A Dynamic Model of Tourism and Economic Growth: The Role of Physical and Human Capital. Economics Bulletin, 33(2), 1361â€“1373.
4. **Caglayan, E., Åžak, N., Karymshakov, K., Ã‡aglayan, E., & Sak, N. (2012).** Relationship Between Tourism and Economic Growth: a Panel Granger Causality Approach. Asian Economic and Financial Review, 2(5), 591602.

Research Review
The Refereed Peer Reviewed
International Journal
ISSN: 2321-4708
Vol. 11, Issue: 138, July, 2024
Paper ID: RRJ567142
https://www.researchreviewonline.com
Publishing URL: https://www.researchreviewonline.com/issues/volume-11-issue-138-july-2024/RRJ567142

5. **Cortes-Jimenez, I., Pulina, M., Prunera C.M., & Artis, M. (2009).** Tourism and Exports as a means of Growth. Research Institute of Applied Economics: Working Papers, (10): “28.